

IFAU – INSTITUTET FÖR
ARBETSMARKNADSPOLITISK
UTVÄRDERING

Konkurrens och sysselsättning **– en empirisk studie av fem** **marknader**

Kajsa Hanspers
Lena Hensvik

RAPPORT 2011:12

Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med säte i Uppsala. IFAU ska främja, stödja och genomföra vetenskapliga utvärderingar. Uppdraget omfattar: effekter av arbetsmarknadspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt, arbetsmarknadseffekter av åtgärder inom utbildningsväsendet och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen. IFAU ska även sprida sina resultat så att de blir tillgängliga för olika intressenter i Sverige och utomlands.

IFAU delar även ut forskningsbidrag till projekt som rör forskning inom dess verksamhetsområden. Forskningsbidragen delas ut en gång per år och sista dag för ansökan är den 1 oktober. Eftersom forskarna vid IFAU till övervägande del är nationalekonomer, ser vi gärna att forskare från andra discipliner ansöker om forskningsbidrag.

IFAU leds av en generaldirektör. Vid institutet finns ett vetenskapligt råd bestående av en ordförande, institutets chef och fem andra ledamöter. Det vetenskapliga rådet har bl.a. som uppgift att lämna förslag till beslut vid beviljandet av forskningsbidrag. Till institutet är även en referensgrupp knuten där arbetsgivar- och arbetstagsidan samt berörda departement och myndigheter finns representerade.

Rapporterna finns även i tryckt format. Du kan beställa de tryckta rapporterna via telefon eller mejl. Se nedanstående kontaktinformation.

Postadress: Box 513, 751 20 Uppsala

Besöksadress: Kyrkogårdsgatan 6, Uppsala

Telefon: 018-471 70 70

Fax: 018-471 70 71

ifau@ifau.uu.se

www.ifau.se

IFAU har som policy att en uppsats, innan den publiceras i rapportserien, ska seminariebehandlas vid IFAU och minst ett annat akademiskt forum samt granskas av en extern och en intern disputerad forskare. Uppsatsen behöver dock inte ha genomgått sedvanlig granskning inför publicering i vetenskaplig tidskrift. Syftet med rapportserien är att ge den ekonomiska politiken och den ekonomisk-politiska diskussionen ett kunskapsunderlag.

Konkurrens och sysselsättning – en empirisk studie av fem marknader[♦]

av

Kajsa Hanspers^ψ och Lena Hensvik[♣]

2011-08-24

Sammanfattning

Den här rapporten studerar sambandet mellan konkurrens och arbetsmarknadsutfall på taximarknaden, inom förskolan, skolan och hemtjänsten samt inom restaurangbranschen. Slutsatsen är att minskade konkurrenshinder skapar högre sysselsättning på de berörda marknaderna. Det finns dock skillnader i hur olika grupper av individer påverkas av ökad konkurrens. Reformerna tycks framförallt öka efterfrågan på unga, äldre och utlandsfödda. Vi finner också att ökad konkurrens medför sänkta löner på marknader som karaktäriserats av privata monopol, medan lönerna i vissa fall ökar när offentliga monopol bryts upp. Sammantaget tyder detta på en mer effektiv lönebildning på mer konkurrensutsatta marknader. Våra analyser undersöker också reformernas effekter på sjukskrivningar. Vi finner inte något entydigt samband mellan graden av privatisering och sjukfrånvaro.

[♦] Rapporten är en förkortad version av Hanspers och Hensvik (2011) som skrevs som Bilaga 7 till Långtidsutredningen 2011. För fullständiga resultat hänvisas till denna bilaga. Vi är tacksamma för värdefulla kommentarer från Per Krusell, Francis Kramarz, Lena Lindahl, Eva Mörk, Henrik Jordahl och Oskar Nordström Skans samt deltagare vid konferensen "Hur fungerar den svenska arbetsmarknaden – och hur kan den förbättras?" 6–7 maj 2010.

^ψ Uppsala universitet, kajsa.hanspers@nek.uu.se

[♣] IFAU och UCLS, lena.hensvik@ifau.uu.se

Innehållsförteckning

1	Introduktion	3
2	Konkurrensutsättningars möjliga effekter – bakgrund	4
3	Data.....	6
3.1	Sysselsättningsmått.....	7
3.2	Löner.....	7
3.3	Sjukfrånvaro	7
4	Resultat	8
4.1	Taximarknaden	8
4.2	Förskolan	14
4.3	Skolan	19
4.4	Hemtjänsten	23
4.5	Personalliggare	26
5	Avslutning	31
	Referenser	35

1 Introduktion

Konkurrens lyfts ofta fram som en grundförutsättning för att marknader ska fungera effektivt. Trots detta kan det på vissa marknader råda omständigheter som gör att regleringar kan vara samhällsekonomiskt motiverade. Under 1990-talet ägde flera reformer rum i Sverige i syfte att öka konkurrensen, och därmed effektiviteten, på ett flertal tidigare reglerade områden. Bland annat avreglerades en rad offentliga monopol, t.ex. tele- och postmarknaden men även stora delar av den offentliga sektorns produktion av välfärdstjänster konkurrensutsattes. Tidigare studier har huvudsakligen intresserat sig för hur konsumentpriserna påverkas av ökad konkurrens, medan empiriska studier när det gäller arbetsmarknadseffekter är mer sällsynta (se till exempel SOU 2005:4). Att förstå hur arbetsmarknaden förändras när konkurrensen ökar är dock viktigt för utformningen av en effektiv sysselsättningspolitik.

I den här rapporten studeras arbetsmarknadseffekterna på fem marknader som genomgått omfattande förändringar i förutsättningar för konkurrens. De reformer som studeras är avregleringen av taximarknaden, samt privatiseringar inom förskolan, skolan och hemtjänsten. Förutom dessa reformer har vi även studerat införandet av personalliggare i restaurangbranschen då detta är en marknadsreglerande reform som kan påverka sysselsättningen.¹ De frågor som studeras i rapporten är: Skapas det fler arbetstillfällen på en konkurrensutsatt marknad? Påverkar graden av konkurrens vilka individer som sysselsätts? Leder konkurrens till högre eller lägre löner för de sysselsatta? Och, hur påverkas sjukfrånvaron av konkurrensutsättning?

Ett av rapportens främsta bidrag är att med hjälp av detaljerade data studera hur olika marknader reagerar på konkurrensutsättning. Genom att belysa och kontrastera olika branscher ger rapporten en mer heltäckande bild av hur arbetsmarknaden påverkas av de rådande konkurrensförhållandena på produktmarknaden. Detta möjliggör en bättre utgångspunkt för mer generella slutsatser än studier där enskilda marknader studeras. Rapporten bidrar också med ny kunskap om sambandet mellan sjukskrivningar och konkurrensutsättning på fyra av de fem delmarknader som studeras.

Rapporten är disponerad på följande sätt: I avsnitt 2 beskrivs det teoretiska ramverk som används inom nationalekonomin för att förstå sambandet mellan

¹ Även om det inte är entydigt hur reformen har påverkat konkurrensförhållandena inom restaurangbranschen är dess sysselsättningseffekter av stort intresse då det funnits diskussioner om att utöka lagen till att omfatta bland annat tvätterier, byggföretag och taxiverksamhet.

konkurrens och sysselsättning, löner och sjukskrivningar. Avsnitt 3 beskriver data. I Hanspers och Hensvik (2011) ges en ingående beskrivning av olika typer av konkurrensfrämjande åtgärder med fokus på de marknader som analyseras i bilagan. I den här sammanfattande rapporten beskrivs istället de marknader och regeländringar som utgör fokus i bilagan i anslutning till resultaten i avsnitt 4. Avsnitt 5 sammanfattar resultaten och diskuterar möjliga arbetsmarknadseffekter av ytterligare konkurrensutsättning på den svenska produktmarknaden.

2 Konkurrensutsättningars möjliga effekter – bakgrund

Det finns flera anledningar till varför bristande konkurrens på produktmarknaden kan göra att arbetsmarknaden fungerar ineffektivt. Lägre konkurrens kan leda till högre priser och lägre produktion vilket i sin tur medför att arbetsgivarna efterfrågar mindre arbetskraft än på en marknad med fullständig konkurrens. Bristande konkurrens på produktmarknaden antas ofta även göra att en decentraliserad lönebildning fungerar sämre eftersom företag då har utrymme att föra över ökade lönekrav på konsumenterna (vilka saknar alternativ). Därför kan en bristande grad av konkurrens leda till ett högre lönetryck och en högre jämviktsarbetslöshet (Nordström Skans 2005). Konkurrensutsättningen av den svenska ekonomin har t.ex. lyfts fram som en bidragande förklaring till varför den svenska arbetslösheten sjönk så fort under senare delen av 1990-talet (se t.ex. Holmlund, 2003). Däremot finns det mycket begränsad empirisk forskning vad gäller hur ökad konkurrens faktiskt påverkar lönebildningen.

Produktmarknadsregleringar kan också påverka sysselsättning och löner genom att dessa medför begränsningar i konkurrensen om arbetskraften. Om arbetskraften dessutom är yrkesmässigt och/eller geografiskt orörlig kan arbetsgivare utnyttja sin position som ensam arbetsgivare, d.v.s. monopsonist, genom att hålla sysselsättningen och lönerna på en *lägre* nivå än under mer konkurrensmässiga förhållanden. På grund av att lönerna sätts på nivåer som är lägre än individernas produktivitet kommer färre personer att vilja arbeta till den givna lönen än under fullständig konkurrens, vilket medför att både sysselsättningen och lönerna är lägre under monopsoni än på en konkurrensutsatt arbetsmarknad. I vissa fall kan det t.o.m. uppstå brist på arbetskraft. Ett exempel på denna situation som lyfts fram i forskningslitteraturen är

den offentliga sektorns dominanta position för vissa yrken inriktade på utbildning, vård och omsorg. Genom att introducera ökad konkurrens från privata alternativ, t.ex. genom friskolors etablering på lokala arbetsmarknader, förlorar offentliga arbetsgivare sin ställning som ensam köpare av arbetskraften.

Det finns viss forskning som stödjer ett positivt samband mellan graden av konkurrens på en marknad och lönenivån (Hirsch och Schumacher 1995, Vedder och Hall 2000). En nackdel med dessa studier är att de sällan har någon bra jämförelsenorm, vilket gör att effekterna är svåra att tolka som orsaks-samband. Hoxby (1994, 2002) samt Jackson och Cowan (2009) påvisar på ett mer trovärdigt sätt ett positivt samband mellan skolkonkurrens och lönerna för lärare i offentliga skolor. Oreland (2010) visar med hjälp av svenska data att löneutvecklingen är högre bland arbetstagare som byter sektor då verksamhet inom vård, skola och omsorg övergår från offentlig till privat drift. Även om studien inte kontrollerar för att de arbetstagare som väljer att följa med då en verksamhet privatiseras kan ha egenskaper som skiljer sig från egenskaperna hos dem som väljer att inte följa med, visar den att privatiseringar kan leda till förbättrad löneutveckling för en grupp individer. Att lönerna stiger kan förklaras av ökad konkurrens och högre effektivitet i privata företag. Det är dock viktigt att poängtera att ökningar i konkurrensen också antas gynna de arbetstagare som fortsätter arbeta inom offentlig sektor, då möjligheten att byta till en privat arbetsgivare stärker arbetstagarnas förhandlingsposition (en översikt av monopsonilitteraturen ges i Boal och Ransom, 1997). Hensvik (2010) ger stöd för att detta kan ske, genom att visa att konkurrens från fristående gymnasieskolor gynnar offentliganställda gymnasielärare i form av högre löner.

En ytterligare konsekvens av bristande konkurrens är att möjligheterna för arbetsgivare att diskriminera delar av arbetskraften ökar. Med diskriminering menas här att individer med samma produktivitet behandlas olika av arbetsgivaren på basis av t.ex. kön, etnicitet eller ålder vilket kan förekomma i såväl anställningsförfarandet som i lönesättningen. Grundtanken är att även ineffektiva företag kan överleva på en marknad med få alternativ (Becker 1957). Detta innebär att arbetsgivarna har råd att välja bort, eller lönemässigt särbehandla arbetstagare på grund av egenskaper som kön eller etnicitet. En ökad konkurrens kan tvinga arbetsgivare att se till kompetens och bortse från egna, möjligen diskriminerande, preferenser när det gäller arbetstagarnas egenskaper för att inte riskera att slås ut från marknaden. Därmed kan åtgärder som främjar

konkurrensen också påverka *vilka* individer som anställs och löneskillnaderna mellan olika grupper av arbetstagare, t.ex. löneskillnader mellan kvinnor och män eller mellan svenskfödda och utlandsfödda. Tidigare litteratur ger visst stöd för att detta är fallet. Heyman, Svaleryd och Vlachos (2008) visar att andelen kvinnor ökar när ett företag byter ägare, vilket de tolkar som att diskriminerande arbetsgivare konkurreras ut från marknaden. Vidare visar Ohlson (2008) att avregleringen av taximarknaden medförde positiva sysselsättningseffekter som var större för utlandsfödda.

Förutom effekterna av konkurrensutsättning på sysselsättning och löner studeras även effekter av konkurrensutsättning på sjukskrivningar. Under 1990-talet ökade sjukskrivningsnivåerna dramatiskt i Sverige, vilket sammanföll med införandet av en rad konkurrensfrämjande reformer. Det teoretiska sambandet mellan konkurrens och sjukskrivningar är dock inte självklart. Å ena sidan kan en ökad konkurrens leda till att arbetsmiljön förbättras för att locka till sig ny arbetskraft (se t.ex. Grossman 1972), å andra sidan kan effektiviseringar leda till att arbetsmiljön försämras. Om ökad konkurrens och privatiseringar leder till mer eller mindre sjukskrivningar är hittills inte belagt i litteraturen.

Flera studier visar dock att sjukfrånvaron är högre inom den offentliga än den privata sektorn (t.ex. SCB, 2004). De undersökningar som har studerat anställningsförhållandena bland dem som arbetar inom produktionen av välfärdstjänster i privat och offentlig sektor har också visat att de som arbetar inom privat sektor är mer nöjda med sin arbetssituation än de som arbetar inom offentlig sektor (Svenska Kommunalarbetareförbundet 2002 och Svenskt Näringsliv 2002). Dessa studier ger dock bara en ögonblicksbild över hur de som arbetar hos en viss arbetsgivare upplever sin situation och kan inte tolkas som kausala samband mellan arbetsgivarens sektortillhörighet och arbetstillfredsställelse eftersom de som arbetar inom de olika sektorerna kan skilja sig åt i andra avseenden.

3 Data

Rapporten använder statistik från SCB:s olika register via Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU). IFAU har en sammanställd databas vilken består av flera olika register från SCB vilka kan kopplas till varandra. Vår analys baseras på ett länkat individ-företagsdataset som innehåller uppgifter om samtliga individer och arbetsställen i Sverige mellan åren 1989 och 2008 (RAMS). För varje individ ses samtliga inkomstkällor under året

samt information om respektive arbetsställe. Branschtillhörigheten identifieras genom detaljerade SNI-koder. Registret kompletteras med individuella bakgrundsvariabler som ålder, kön och invandringsstatus (LOUISE), löner (Lönestrukturstatistiken) och sjukfrånvaro (Sjukförsäkringsdatabasen). Med hjälp av dessa data skapas de sysselsättnings-, löne- och sjukskrivningsmått som är de utfallsvariabler som används genomgående i bilagan.

3.1 Sysselsättningsmått

När vi skattar sysselsättningseffekterna av konkurrens används huvudsakligen två mått på sysselsättningen: antalet individer som hade en positiv inkomst från den aktuella branschen under året samt antalet heltidsekvivalenter uttryckt som sysselsatta timmar. De två sysselsättningsmått har såväl fördelar som nackdelar. Medan antalet individer i branschen inte skiljer på heltids- och deltidsarbete säger antalet heltidsekvivalenter ingenting om antalet individer som flödat in/ut i branschen. Tillsammans kan de två måtten dock förmedla en mer fullständig bild av sysselsättningseffekterna. Om det t.ex. sker en omfördelning av antalet timmar, så att vissa grupper som annars haft det svårt att komma in på arbetsmarknaden nu anställs, kommer detta fångas i kontrasten mellan antalet sysselsatta timmar och antalet individer sysselsatta i branschen.

3.2 Löner

Lönemåttet kommer från SCB:s lönestrukturstatistik. Lönerna mäter månadslöner uppräknade till heltid. I begreppet ingår fast lön, fasta lönetillägg, rörlig lön, OB/skifttillägg, förmåner samt jour- och beredskapsersättning. Statistiken inom offentliga sektorn baseras på totalundersökningar medan statistiken inom den privata sektorn baseras på en urvalsundersökning. Urvalet sker genom ett stratifierat obundet slumpmässigt urval vilken baseras på näringsgren och företagsstorlek. Detta innebär att lönerna för anställda inom små företag i privat sektor är underrepresenterade i statistiken. För att få ett representativt urval i löneanalyserna viktas alltid observationerna med urvalssannolikheten.

3.3 Sjukfrånvaro

För att definieras som sjukskriven från en viss sektor ska man ha haft sin huvudsakliga anställning inom denna sektor samma år eller året innan man blev sjukskriven.² Eftersom data över sjukskrivna bygger på Försäkringskassans

² Inom taxibranschen används endast huvudsaklig anställning samma år som sjukskrivningen ägde rum. Detta motiveras av att 1989 är det enda året som föregår den studerade reformen.

uppgifter finns endast uppgifter för de sjukskrivningar som berättigar till ersättning från Försäkringskassan. Då den kortaste sjukskrivningsperioden som berättigat till ersättning under samtliga år är 28 dagar har det använts som minimilängd för att en individ ska anses ha varit sjukskriven under ett aktuellt år. Långtidssjukskrivningar definieras som att man varit sjukskriven i mer än 60 dagar då det enligt Försäkringskassan är den vedertagna gränsen för långtidssjukskrivning.

4 Resultat

För att belysa sambandet mellan konkurrens och olika arbetsmarknadsutfall har vi valt ut ett antal marknader som genomgått olika typer av förändringar när det gäller förutsättningar för konkurrens. För att mäta effekten av dessa förändringar tillämpas olika metoder beroende på typ av marknad och data-tillgång. Målet med analysen är alltid att fånga arbetsmarknadsutfallet på den berörda marknaden jämfört med vad som skulle ha hänt om inte regeländringen hade ägt rum. För att åstadkomma detta jämförs utvecklingen på arbetsmarknader där konkurrenssituationen har förändrats med utvecklingen i regioner eller branscher som inte påverkats. I den här rapporten beskrivs respektive marknad och den empiriska metoden i anslutning till resultaten. För en mer detaljerad beskrivning hänvisas till Hanspers och Hensvik 2011).

4.1 Taximarknaden³

Marknaden för taxi har inte bara i Sverige, utan även internationellt, ansetts vara i behov av regleringar. Orsakerna till detta är främst att det finns starka ekonomiska incitament för taxibolagen att hålla nere antalet bilar och att produkten är svår för konsumenterna att värdera på förhand.

Den svenska taximarknaden var reglerad fram till juni 1990. Regleringen innebar att det krävdes ett tillstånd från Länsstyrelsen för att få framföra varje enskild taxibil. Beslutet om tillstånd grundades på behovet av fler bilar i det aktuella området. Behovsprövningen gjordes utifrån remissvar från branschorganisationer, som naturligtvis hade ett egenintresse att hålla antalet taxibilar nere. Tillståndet gällde för att bedriva verksamhet i en viss kommun även om körningar till andra kommuner fick utföras under förutsättning att resan beställdes på stationeringsorten. Samtliga innehavare av taxitillstånd var också

³ Avsnittet bygger på SOU 1999:60 och SOU 2005:4.

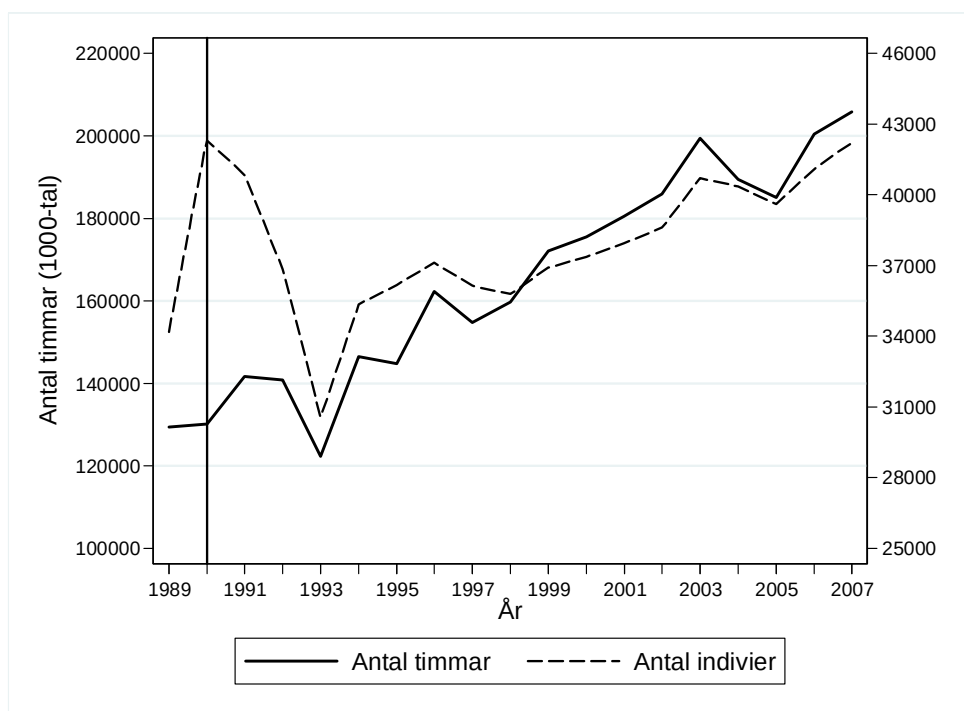
ålagda att vara anslutna till en beställningscentral och för att garantera tillgängligheten åt allmänheten hade alla förare med taxitillstånd trafikeringsplikt enligt ortens körschema. Även priset var reglerat fram till reformen. Innan avregleringen fastställde Transportrådet årligen en maximitaxa vars utveckling i stort sett följde konsumentprisindex.

Sedan 1990 råder i princip fri etableringsrätt för såväl taxiverksamhet som beställningscentraler. Även kravet på att tillhöra en beställningscentral avskaffades och med det avskaffades även trafikeringsplikten, liksom den reglerade prissättningen. För att förhindra oegentligheter inom branschen skärptes lämplighetsprövningen för taxichaufförer i och med avregleringen. 1999 infördes även en förordning om jämförelsepriser och föreskrifter om prisinformation. En förändring som skett sedan avregleringen är att de fasta lönerna ersatts av provisionslöner. Före avregleringen hade taxichaufförer fasta löner, men strax efter att avregleringen genomfördes sades kollektivavtalet upp. Under perioden 1991–93 fanns inget kollektivavtal. Sedan 1993 råder provisionslönesättning.

4.1.1 Resultat

Figur 1 visar utvecklingen av sysselsättningen inom taxibranschen sedan 1989, året innan avregleringen 1990. Av figuren framgår att sysselsättningen föll dramatiskt mellan 1990 och 1993. Detta sysselsättningsfall speglar dock ekonomin i stort och den lågkonjunktur som drabbade Sverige under denna period. Den lägsta sysselsättningsnivån nåddes 1993 och efter det har branschen återhämtat sig i takt med den övriga ekonomin.

Figur 1 Antalet sysselsatta i taxibranschen 1989–2007

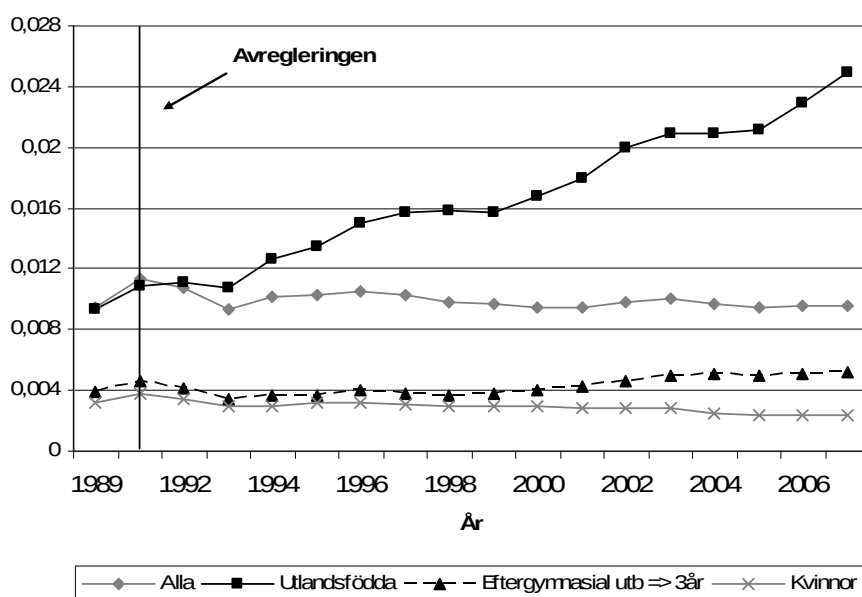
Källa: IFAU-databasens uppgifter från Strukturlönestatistiken

Eftersom avregleringen infördes vid samma tidpunkt i hela branschen är det svårt att isolera effekten av förändringen på utfall genom att enbart studera förändringar inom taxibranschen. För att ta hänsyn till att andra förändringar kan ha ägt rum samtidigt som avregleringen och som kan ha påverkat arbetsmarknaden för taxiförare jämförs därför utvecklingen av sysselsättning, löner och sjukfrånvaro inom taxibranschen med utvecklingen inom två jämförelsegrupper. Dels används sysselsatta inom hela tjänstesektorn som jämförelsegrupp, dels sysselsatta inom godstrafiksektorn. Den senare jämförelsegruppen har valts ut utifrån att det är en yrkesgrupp som kan anses vara lik taxibranschen i termer av sammansättningen av anställda och yrkeskrav. Dock är jämförelsen mot en mindre yrkesgrupp mer känslig för att förändringar på den marknaden påverkar resultatet och därför har analysen kompletterats med hela tjänstesektorn som referens. På grund av den ekonomiska krisen i början av 90-talet är det viktigt att titta på hur den relativa sysselsättningen i taxibranschen har sett ut på längre sikt då mycket av förändringarna kort efter

avregleringen kan drivas av hur hårt konjunkturnedgången drabbade taxi-branschen relativt jämförelsegrupperna.⁴

Figur 2 visar sysselsättningen i taxibranschen jämfört med sysselsättningen i servicesektorn som helhet 1989–2007. Vi kan se att den totala sysselsättningen i taxibranschen har legat relativt konstant under den studerade perioden, men att den relativa sysselsättningen har ökat bland utlandsfödda och bland individer i åldrarna 50–64 (Figur 3).

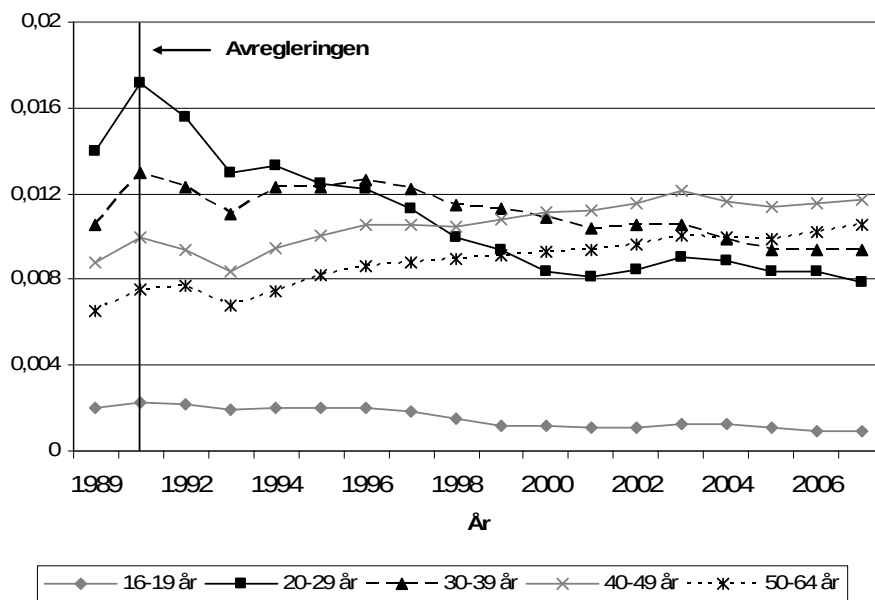
Figur 2 Sysselsättningen i taxibranschen jämfört med övriga tjänstesektorn totalt och uppdelat på demografisk grupp

Källa: IFAU-databasens uppgifter från Strukturlönestatistiken

⁴ För att jämförelsen mellan taxibranschen och kontrollbranscherna ska mäta effekterna av avregleringen krävs att kontrollgrupperna hade samma utveckling av sysselsättning och löner som taxibranschen perioden före reformen samt att inget annat hände under studieperioden som kan påverka jämförelsen. På grund av att vi endast har data som sträcker sig tillbaka ett år före reformen är det svårt att avgöra om det förstnämnda är ett rimligt antagande. Dessutom öppnades godstransportmarknaden upp för konkurrens under 1996 även om det statligt ägda företaget Green Cargo har stark marknadsdominans (Konkurrensverkets rapportserie 2008:5). På grund av dessa problem bör de samband vi belyser tolkas med försiktighet och resultaten ses som deskriptiva. Även om det är svårt att särskilja sambandet mellan avregleringen och övergripande sysselsättningseffekter inom taxibranschen från andra externa faktorer, är det dock intressant att närmare belysa hur den demografiska sammansättningen bland de sysselsatta har förändrats.

Figur 3 Sysselsättningen i taxibranschen jämfört med övriga tjänstesektorn per åldersgrupp

Källa: IFAU-databasens uppgifter från Strukturlönestatistiken

Bilden som presenterats ovan stöds av resultaten från skattningar av en s.k. difference-in-differences (D-i-D)-modell, vilka presenteras i Tabell 1. Metoden jämför skillnaden i sysselsättningen i taxibranschen före och efter avregleringen med skillnaden i sysselsättning kontrollgruppen (servicesektorn) över samma tid.⁵ Antalet sysselsatta har ökat något inom taxibranschen efter avregleringen relativt servicesektorn, särskilt bland individer i åldrarna 50–64 och bland utlandsfödda. Mönstret är detsamma om godstrafik används som jämförelsegrupp.

På samma sätt som för sysselsättningen skattas effekten på löner. Resultatet, som presenteras i den sista kolumnen, visar att lönerna har sjunkit för de anställda inom taxibranschen jämfört med kontrollgrupperna. I jämförelse med anställda inom godstrafik sjönk lönerna i taxibranschen med ca 8 procent. Om arbetstagarna fick del av vinsterna på marknaden innan avregleringen är

⁵ Se Hanspers och Hensvik (2011), Appendix B, för en mer detaljerad redogörelse av metoden.

resultatet konsistent med teorin att fler aktörer på marknaden inneburit lägre vinster och därmed även sänkta löner.

Tabell 1 Sysselsättning och löner inom taxibranschen jämfört med servicesektorn som helhet

Utfallsvariabel:	Antal sysselsatta individer				Månadslön
Urval:	Alla	50+	Utlands-födda	Eftergymn. utbildning	Alla
Kort sikt	0,109** *	0,153***	0,217***	0,030	-0,038***
	(0,032)	(0,026)	(0,041)	(0,056)	(0,009)
Lång sikt	0,031**	0,379***	0,701***	0,120***	-0,122***
	(0,011)	(0,019)	(0,051)	(0,040)	(0,009)
Observationer	38	38	38	38	2 973 655

Not: Modellen är skattad på branschnivå och varje kolumn i tabellen redovisar skattningar från en separat regression. Tjänstesektorn utgörs här av ett slumpmässigt urval på 25 procent. Med kort sikt avses perioden 1990–2005 och med lång sikt perioden 1996–2007. För att fånga upp nationella trender i sysselsättningen, t.ex. konjunkturella förändringar inkluderas även indikatorvariabler för att fånga gemensamma tidseffekter. Kontrollvariabler på individnivå utgörs av ålder, kön, utbildning och utrikes född. I modellen ingår även kommunfixa effekter. *** indikerar signifikans på 1 % signifikansnivå och ** indikerar signifikans på 5 % signifikansnivå. Standardfelen är korregerade för heteroskedasticitet.

Slutligen undersöks effekten på sjukskrivningar. Här talar teorin delvis för att de kan öka till följd av avregleringen. Dels skulle effektiviseringar kunna bidra till att skapa en sämre arbetsmiljö, dels anses lägre löner innebära att kostnaden för sjukskrivningar minskar, vilket skulle öka incitamenten för sjukskrivningar.⁶ Hanspers och Hensvik (2011) visar att sjukskrivningarna minskade kraftigt under första hälften av 1990-talet för att sedan uppvisa en skarp ökning. Utvecklingen i taxibranschen tycks dock ingå i ett generellt mönster av ökade sjukskrivningar i hela ekonomin. Då vi jämför sjukskrivningsnivåerna inom taxibranschen med de inom tjänstesektorn som helhet, framgår att sjukskrivningarna minskat med mellan 1 och 2 procentenheter på kort sikt, och ytterligare cirka 3 procentenheter på lång sikt. Detta innebär att sjukskrivningarna sedan 1989 har minskat med mellan 8 och 15 procent på kort sikt och med över 20 procent på lång sikt. Även när det gäller långtidssjukskrivningar och antalet dagar med sjukpenning tycks sambandet vara negativt, men

⁶ Om lönerna sjunker kan det dock vara så att man inte "ha råd" att vara sjukskriven, vilket i så fall skulle innebära negativa effekter.

minskningen är mindre än när det gäller sjukskrivningar generellt och gäller endast på lång sikt. Resultaten presenteras i Tabell 2.

Tabell 2 Effekter på sjukskrivningar av avregleringen av taximarknaden jämfört med tjänstesektorn som helhet

Utfallsvariabel:	Sjukskriven > 28 dagar	Antal dagar med sjukfrånvaro	Långtidssjukskriven
Kort sikt	-0,011*** (0,003)	1,230*** (0,467)	0,005* (0,002)
Lång sikt	-0,028*** (0,003)	-1,561*** (0,455)	-0,008*** (0,002)
Observationer	12 474 331	12 474 331	12 474 331

Not: se Tabell 1.

4.2 Förskolan

Sedan 30 år tillbaka har kommunerna varit skyldiga att tillhandahålla barnomsorg som till största delen finansieras av skattemedel. Syftet med barnomsorg är dels att underlätta föräldrarnas förvärvsarbete, dels att erbjuda pedagogisk verksamhet för barn under skolåldern. 1970 var så gott som all barnomsorg i offentlig regi (96 %) mot 7 % 1941 (Utbildningsdepartementet 2006). De senaste decennierna har de privata alternativen åter ökat sin marknadsandel, med skillnaden att även privata förskolor i dag finansieras genom offentliga medel. Redan 1984 blev det möjligt för vissa former av privata daghem att bedriva verksamhet med offentlig finansiering och under 1991-1994 introducerades lagen om etableringsfrihet vilken skulle ge även vinstsyftande företag möjligheten att bedriva offentligt finansierade daghem från och med 1995. Denna lag upphävdes sedan den socialdemokratiska regeringen tillträtt 1994 och bestämmanderätten över etableringsfriheten överfördes istället till kommunerna. 2006 återinfördes den fria etableringsrätten på nationell nivå sedan miljöpartiet och den borgerliga alliansen bildat majoritet i frågan i riksdagen. Detta innebär att kommunerna är skyldiga att finansiera alla privata förskolor som uppfyller kraven på offentligt finansierade förskolor.

Sedan 1990-talets mitt har det skett en kraftig expansion i andelen privata förskolor. Mellan 1994 och 2006 ökade andelen barn i åldrarna 1–5 år i privat förskola från 12 % till 17 %. 2008 har siffran stigit till 18 %. De privata driftsformerna domineras av icke-vinstsyftande företag, främst ekonomiska föreningar men privatägda aktieföretag står också för en del av ökningen (SOU 2001:54). Eftersom det under huvuddelen av studieperioden (1994–2006) var

upp till kommunerna att besluta om en privat förskola fick öppna eller inte finns det kommunala skillnader i nivån och ökningen av andelen privata alternativ. Kommuner med högre medianinkomst, ett större invånarantal och borgerlig majoritet har haft ett betydligt större inflöde av privata alternativ under studieperioden än övriga kommuntyper (Hanspers och Hensvik 2011).

4.2.1 Resultat

Metoden vi tillämpar för att undersöka sambandet mellan privatisering och arbetsmarknadens utfall utnyttjar den stora kommunala variationen privata förskolor som beskrivits ovan.⁷ För att isolera effekten från privatiseringar från andra regionala skillnader mellan kommuner med hög respektive låg konkurrens utnyttjar vi förändringar i privatiseringsgrad inom kommuner över tid som förklarande variabel. Vi kontrollerar också för ett antal kommunala faktorer som skulle kunna påverka sysselsättningen och som kan variera över tiden (antal barn i förskolor totalt, demografisk sammansättning i kommunen, medianinkomst samt politisk majoritet). Metoden beskrivs i mer detalj i Hanspers och Hensvik 2011).

Resultaten från skattningarna visas i Tabell 3. Den första kolumnen i nedre delen av tabellen visar att antalet sysselsatta har ökat mer i regioner med fler etableringar av privata förskolor. Däremot tycks inte den totala sysselsättningen mätt i heltidsekvivalenter ha ökat, vilket framgår av den övre delen av tabellen. Sammantaget tyder detta på att inträde av privata förskolor har lett till en omfördelning av det totala antalet timmar, genom en ökning i omfattningen av deltidsarbete. Effekterna som presenteras i tabellen innebär att om andelen barn i förskolor i privat regi ökar med 10 procentenheter ökar antalet sysselsatta individer med 1,6 procent. Kolumn (2)–(4) visar sysselsättningseffekterna för olika grupper. Vi ser att kommuner med fler privata alternativ sysselsätter fler män och unga, men färre utbildade förskolelärare. Det finns däremot inga tydliga effekter på antalet utlandsfödda anställda.⁸

⁷ Det ska poängteras att vi med konkurrensutsättning menar att den offentliga verksamheten fått konkurrens från privata aktörer. I praktiken är det också möjligt att offentliga aktörer kan konkurrera med varandra, en effekt som vi bortser från i denna rapport. Våra resultat mäter därmed effekterna av öknings i andelen verksamhet som utförs av privata huvudmän på de olika delmarknaderna, vilket inte nödvändigtvis kan likställas med att antalet aktörer ökar totalt (för ett utökat resonemang kring detta se Jordahl 2008).

⁸ Modellen antar att sysselsättningen i kommunerna hade utvecklats på samma sätt i avsaknad av etableringen av privata förskolor. För att testa om resultaten är känsliga för detta antagande skattade vi också en modell som tillåter för olika kommunspecifika linjära tidstrender. Även när man tillåter för sådana trender kvarstår tendenserna av positiva effekter på antalet personer som

Tabell 3 Sysselsättningseffekter av konkurrens i förskolan

Utfallsvariabel: log(Antal sysselsatta timmar)					
Urval:	Alla	Män	Kvinnor	Utlandsfödda	Förskollärarytb.
Andel barn	-0,022 (0,075)	1,251*** (0,199)	-0,044 (0,072)	-0,126 (0,117)	-0,200*** (0,063)
Observationer	3 690	3 526	3 689	3 553	3 689
Förklaringsgrad	0,983	0,898	0,988	0,975	0,985
Urval:		Barnskötarutb.	Saknar relevant utb.	Unga	Äldre
Andel barn		-0,041 (0,077)	0,191 (0,120)	0,476*** (0,174)	-0,309*** (0,079)
Observationer		3 688	3 685	3 680	3 687
Förklaringsgrad		0,987	0,967	0,960	0,980
Utfallsvariabel: log(Antal sysselsatta individer)					
Urval:	Alla	Män	Kvinnor	Utlandsfödda	Förskollärarytb.
Andel barn	0,244*** (0,081)	1,374*** (0,174)	0,165** (0,0779)	0,0904 (0,117)	-0,135** (0,057)
Observationer	3 690	3 526	3 689	3 553	3 689
Förklaringsgrad	0,982	0,942	0,988	0,980	0,985
Urval:		Barnskötarutb.	Saknar relevant utb.	Unga	Äldre
Andel barn		0,129* (0,077)	0,457*** (0,121)	0,917*** (0,164)	-0,207*** (0,073)
Observationer		3 688	3 685	3 680	3 687
Förklaringsgrad		0,986	0,972	0,962	0,982

Not: Modellen är skattad på kommunnivå. De kommunvariabler som ingår i modellen är medianinkomst, andel universitetsutbildade, invandrade och kvinnor, antal barn i förskoleålder samt om kommunen har högerstyre. För att fånga upp nationella trender i sysselsättningen, t.ex. konjunkturella förändringar inkluderas även indikatorvariabler för att fånga gemensamma tidseffekter. Samtliga estimat är viktade med kommunstorleken. *** indikerar signifikans på 1 % signifikansnivå och ** indikerar signifikans på 5 % signifikansnivå. "Unga" definieras individer yngre än 30 år och i gruppen "Äldre" ingår individer som är 50–64 år.

Tabell 4 redovisar effekten på löner. Modellen skattar effekten av andelen barn i privata förskolor på månadslöner för de anställda i förskolan. Vi analyserar endast de individer som har sin huvudsakliga sysselsättning inom förskolan och

sysselsätts i förskolan överlag liksom för antalet män och unga. När det gäller antalet sysselsatta med förskolelärarytbildning är slutsatsen mindre klar, vilket tyder på att den negativa effekten drivs av en generell neråtgående trend i antalet sysselsatta med förskoleutbildning i kommuner med fler privata alternativ. Det ska dock noteras att inga av estimaten är signifikanta när trender inkluderas. Detta kan delvis bero på att en sådan modell är krävande då den endast identifierar effekten utifrån avvikelser från den kommunspecifika trenden.

skattar effekten för dessa gemensamt samt separat för offentliganställda och privatanställda förskolelärare. Resultaten visar inte på några tydliga löneeffekter av konkurrensutsättning inom förskolan. Om riktningen på estimaten tolkas kan man se en viss positiv effekt i offentliga skolor och en viss negativ effekt i privata, men dessa effekter är inte statistiskt säkerställda.

Tabell 4 Löneeffekter av konkurrens i förskolan

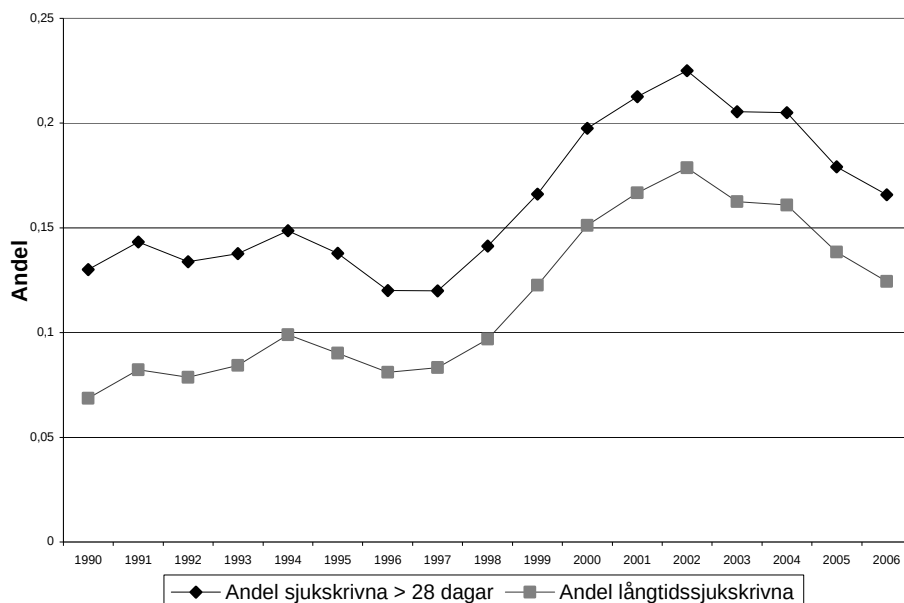
Utfallsvariabel: log(månadslön)			
Urval:	Alla	Offentliganställda	Privatanställda
Andel barn	0,002 (0,028)	0,031 (0,020)	-0,033 (0,045)
Observationer	790 153	716 817	73 336
Förklaringsgrad	0,683	0,680	0,741

Not: Varje kolumn i tabellen redovisar skattningar från en separat regression. Modellen är skattad på individnivå och inkluderar individens kön, ålder, ålder² samt en dummy för om individen har lärarutbildning eller inte. För att fånga upp nationella trender i sysselsättningen, t.ex. konjunkturella förändringar inkluderas även indikatorvariabler för att fånga gemensamma tidseffekter samt antalet barn i förskoleålder. I modellen ingår även kommunfixa effekter. Estimaten i privat sektor är viktade med urvalssannolikheten. *** indikerar signifikans på 1 % signifikansnivå och ** indikerar signifikans på 5 % signifikansnivå.

Vidare analyseras effekten på sjukskrivningar. Figur 4 illustrerar utvecklingen av andelen sjukskrivna inom förskolan under perioden 1990–2006. I likhet med sjukskrivningarna i hela ekonomin så har den största ökningen ägt rum sedan 1997. Utvecklingen för långtidssjukskrivningar följer ett snarlikt mönster, men ligger på en lägre nivå.

Det finns stora nivåskillnader i sjukfrånvaro mellan privat- och offentliganställda (se Hanspers och Hensvik 2011). Andelen som varit sjuka mer än 28 dagar någon gång under året är cirka 25 procent större inom offentlig än i privat sektor. Även när det gäller långtidssjukskrivningarna skiljer sig offentliganställda från privatanställda. En större andel av de offentliganställda är sjukskrivna i mer än 60 dagar. Dessa mönster innebär dock inte att fler privata alternativ inom förskolan minskar sjukskrivningarna eftersom mönstret skulle kunna bero på att det i kommuner med konkurrens sker en sortering av anställda med hög risk för sjukskrivning till offentliga förskolor och anställda med låg risk för sjukskrivning till privat sektor. Lönerna är dessutom högre inom privat sektor, vilket ökar marginalkostnaderna för individerna att vara sjukskrivna.

Figur 4 Andelen sjukskrivna inom förskolan 1990–2006

Källa: IFAU-databasens uppgifter från Sjukförsäkringsdatabasen

Vi analyserar effekten av privatisering på sjukskrivningar med hjälp av samma metod som för sysselsättning och löner. Punktestimaten när det gäller sambandet mellan etablering av privata förskolor och sjukskrivningar och långtids-sjukskrivningar är negativa men inte statistiskt signifikanta (Tabell 5). När det gäller längden på sjukskrivningar, mätt som antalet dagar per år som man varit sjukskriven i en mer än 28 dagar lång sjukskrivningsperiod, så hittar vi dock ett negativt samband som är signifikant på 10-procentsnivå.

Tabell 5 Effekter på sjukskrivningar av konkurrens i förskolan

Utfallsvariabel:	Sjukskriven > 28 dagar	Antal dagar med sjukfrånvaro	Långtidssjukskriven
Andel barn i privat förskola	-0,010 (0,016)	-5,584* (3,028)	-0,017 (0,014)
Antal observationer	1 405 332	1 405 332	1 396 117
Förklaringsgrad	0,03	0,04	0,03

Not: Modellen är skattad på individnivå. Varje kolumn i tabellen redovisar skattningar från en separat regression. De kommunvariabler som ingår i modellen är medianinkomst, andel universitetsutbildade, invandrade och kvinnor, antal barn i förskoleålder samt om kommunen har högerstyre. För att fånga upp nationella trender i sysselsättningen, t.ex. konjunkturella förändringar inkluderas även indikatorvariabler för att fånga gemensamma tidseffekter. Kontrollvariabler på individnivå utgörs av ålder, kön, förskollärarytbildning, barnskötarutbildning och utrikes född. I modellen ingår även kommunfixa effekter. Standardfelen är klustrade på kommunnivå och korregerade för heteroskedasticitet. *** indikerar signifikans på 1 % signifikansnivå och ** indikerar signifikans på 5 % signifikansnivå.

Mönstret som observeras kan antingen bero på att det inte finns något starkt samband mellan sjukfrånvaro och privatisering, eller på att det finns flera, motverkande, effekter för olika grupper av anställda. Studerar vi hur effekterna ser ut för olika grupper av arbetstagare framgår att såväl sjukskrivningar, antalet dagar med sjukpenning samt långtidssjukskrivningar har minskat bland de utbildade förskollärarna.⁹ En tänkbar förklaring till att sjuktalen minskat för just denna grupp skulle kunna ha varit förändrade lönenivåer, men våra löneskattningar ger inga indikationer på att så skulle vara fallet.¹⁰ En annan tänkbar förklaring är att det inte funnits något utrymme för löneökningar för att parera effekten av ökad konkurrens och att arbetsgivarna försökt konkurrera om den högt utbildade arbetskraften genom bättre arbetsvillkor.

4.3 Skolan

Skolan är kanske den bransch inom välfärdstjänstesektorn som genomgått de största förändringarna under de senaste tjugo åren. 1989 överfördes ansvaret för lärarnas anställningar på kommunnivå även om förhandlingarna om lärarnas löner fortfarande skedde på central nivå. 1992 infördes fritt skolval. Detta innebär att föräldrar och elever fick utökade möjligheter att välja skola, under vissa platsrestriktioner. En av de mest dramatiska förändringarna var kanske friskolereformen. Reformen innebär att privata aktörer kan driva fristående

⁹ För de fullständiga regressionsresultaten, se Appendix C i Hanspers och Hensvik 2011.

¹⁰ Eftersom löneestimatet inte visar på några effekter är de utelämnade i denna rapport, men kan erhållas från författarna på begäran.

skolor med offentlig finansiering. Friskolorna följer i stort sett samma regelverk som offentliga skolor. Detta innebär att de inte får ta ut elevavgifter och de måste följa samma antagningsförfarande som offentliga skolor. För att få öppna en friskola krävs godkännande från Skolverket

Sedan friskolereformens införande 1992 (1994 inom gymnasieskolan) har antalet friskolor ökat dramatiskt i Sverige. Från att läsåret 1992/93 ha varit ca 1 procent, har andelen elever i grundskolan som går i en friskola ökat till 10 procent. På gymnasienivå är ökningen ännu större, där har andelen ökat från 1,7 procent till 19,5 procent. De privata skolorna utgörs av en blandning av skolor som drivs i vinstdrivande och icke-vinstdrivande syfte (kooperativ etc.). Den största delen av de fristående skolorna har allmän inriktning. Det finns dessutom ett antal skolor med konfessionell inriktning, särskild pedagogik (t.ex. Waldorf) eller internationell inriktning.

4.3.1 Resultat

I analysen tillämpas samma metod som för förskolan för att isolera effekterna av ökad privat produktion inom skolan på sysselsättning, löner och sjuk-skrivningar. Detta innebär att den empiriska modellen utnyttjar variation i konkurrens från friskolorna inom och mellan kommuner. För att underlätta framställningen har vi valt att fokusera på marknaden för grundskolelärare. Motsvarande resultat för gymnasieskolan redovisas i Hanspers och Hensvik (2011).

Tabell 6 redovisar sambandet mellan privatiseringsgrad och antal sysselsatta timmar omräknat i heltidsekvivalenter. Som mått på privatiseringsgrad används andelen friskoleelever i kommunen. Det finns ett positivt samband mellan öppnandet av privata friskolor och sysselsättning. Den genomsnittliga effekten innebär att antalet sysselsatta timmar ökar med ca 6 procent om andelen elever i friskolor ökar med 10 procentenheter. Effekterna ser olika ut beroende på kön, födelseland och behörighet.¹¹ En högre friskoleandel har framförallt haft positiva sysselsättningseffekter för manliga lärare. Inom grundskolan ses även positiva sysselsättningseffekter för utlandsfödda och yngre lärare.

¹¹ Som behöriga lärare räknas individer med avslutat pedagogik- och lärarutbildning. Individer med inriktning mot förskolan räknas till gruppen "Ej lärarutbildning".

Tabell 6 Sysselsättningseffekter av konkurrens i grundskolan

Utfallsvariabel: log(Antal sysselsatta timmar)				
Urval:	Alla	Män	Kvinnor	Utlandsfödda
Andel	0,591***	1,750***	0,183	1,106***
friskoleelever	(0,164)	(0,239)	(0,148)	(0,240)
Observationer	4 234	4 233	4 234	4 213
Förklaringsgrad	0,989	0,985	0,989	0,983

Urval:	Läraryt utbildning	Ej läraryt utbildning	Unga	Äldre
Andel	0,613***	0,324*	1,002***	0,604***
friskoleelever	(0,160)	(0,195)	(0,240)	(0,181)
Observationer	4 234	4 234	4 234	4 234
Förklaringsgrad	0,989	0,982	0,966	0,988

Not: Modellen är skattad på kommunnivå. Varje kolumn i tabellen redovisar skattningar från en separat regression. De kommunvariabler som ingår i modellen är medianinkomst, andel universitetsutbildade, invandrade och kvinnor, antal barn i grundskole-/gymnasieålder samt om kommunen har högerstyre. För att fånga upp nationella trender i sysselsättningen, t.ex. konjunkturella förändringar inkluderas även indikatorvariabler för att fånga gemensamma tidseffekter. Samtliga estimat är viktade med kommunstorleken. *** indikerar signifikans på 1 % signifikansnivå och ** indikerar signifikans på 5 % signifikansnivå.

Tabell 7 redovisar effekten på löner för lärare i grundskolan. Resultaten visar att kommuner med störst expansion av friskolor också har haft störst löneökningar bland lärarna. Sambandet är starkast bland grundskolelärare, men man ska komma ihåg att expansionen varit mindre på denna nivå. Estimaten innebär att lönen ökar med ca 2 procent om andelen elever i friskolor ökar med 10 procentenheter. I relation till den genomsnittliga månadslönen (19 600 kr) motsvarar detta en löneökning på ca 400 kronor. Effekten är koncentrerad till lärare i offentliga skolor vilket tyder på att lönerna bland offentliga lärare påverkas positivt av konkurrens från friskolor.¹²

I Hensvik (2010) görs en djupare analys av hur den ökade konkurrensen från friskolorna har påverkat olika grupper av lärare på gymnasienivå. Här framgår att löneeffekten är störst bland lärare som är nyetablerade i yrket vilket kan bero på att dessa är mer rörliga och kan utnyttja den ökade konkurrensituationen i löneförhandlingarna. Bland befintliga lärare är effekterna starkast

¹² Effekterna för gymnasielärarna liknar de som redovisas i Hensvik (2010). Marginella skillnader uppstår dock eftersom Hensvik (2010) använder ett annat datamaterial (lärarytregistret) för att identifiera lärarna. Då vi utgår från SNI-koderna inkluderas i vårt urval en bredare grupp anställda vid gymnasieskolorna. Klassificeringen av privata och offentliga lärare skiljer sig också åt. Slutsatserna av analyserna är dock desamma.

bland män inom naturvetenskapliga ämnen och bland kvinnor inom yrkesinriktade ämnen (främst inom vård och omsorg). Då dessa grupper karaktäriseras av större lärarbrist är det tänkbart att skolorna anstränger sig mer för att behålla dem när konkurrensen ökar. Dessutom verkar skolkonkurrens främst gynna lärare med hög kognitiv förmåga mätt vid den militära mönstringen (bland män). Detta antyder att skolkonkurrens kan bidra till en mer differentierad lönesättning bland lärare, genom starkare koppling mellan lön och förmåga.

Tabell 7 kompletterar denna bild genom att redovisa hur dessa effekter fördelar sig mellan olika grupper av arbetstagare. På både grund- och gymnasienivå är effekterna starkare bland kvinnor och bland utlandsfödda lärare. Detta skulle kunna bero på att konkurrensen om arbetskraften har ökat mest för dessa lärare. En alternativ förklaring i linje med teorin är att dessa grupper missgynnades under bristande konkurrens, vilket medför större löneökningar för dessa grupper då konkurrensen ökar.

Tabell 7 Löneeffekter av konkurrens i grundskolan

Beroendevariabel: log(månadslön)				
Urval:	Alla	Män	Kvinnor	Utlandsfödda
Andel friskoleelever	0,204*** (0,045)	0,195*** (0,045)	0,214*** (0,050)	0,348*** (0,075)
Observationer	1 751 907	1 299 428	452 479	114 836
Förklaringsgrad	0,669	0,687	0,624	0,574
Urval:	Lärar- utbildning	Ej lärar- utbildning	Unga	Äldre
Andel friskoleelever	0,145*** (0,038)	0,215*** (0,053)	0,187*** (0,057)	0,182*** (0,037)
Observationer	706 341	1 045 566	158 524	718 267
Förklaringsgrad	0,524	0,723	0,796	0,641

Not: Modellen är skattad på individnivå och varje estimat i tabellen redovisar skattningar från en separat regression. Modellen inkluderar individens kön, ålder, ålder² samt en dummy för om individen har lärarutbildning eller inte, gemensamma tidseffekter för att fånga upp nationella trender i sysselsättningen, t.ex. konjunkturella förändringar. Vidare inkluderas kommunfixa effekter för att kontrollera för skillnader mellan kommunerna som inte varierar över tiden samt ett antal kommunspecifika variabler (kommunstorlek, antalet barn i grundskole-/gymnasieålder, genomsnittlig inkomst och ålder i kommunen, andel invandrade samt politiskt styre). Estimaten i privat sektor är viktade med urvalssannolikheterna. *** indikerar signifikans på 1 % signifikansnivå och ** indikerar signifikans på 5 % signifikansnivå.

Precis som bland förskollärare är andelen sjukskrivna bland grundskollärare betydligt större i de kommunala skolorna än i de fristående skolorna, men här

har skillnaden uppstått med tiden. Detta kan bero på att antalet friskolor och andelen anställda i friskolor på både grund- och gymnasieskolenivå var betydligt lägre under periodens början än vad som var fallet inom förskolan. I takt med att fler friskolor har öppnats och i allt fler kommuner öppnas möjligheten för sortering av lärare, d.v.s. att lärare med vissa egenskaper koncentreras till en viss typ av skolor. Detta skulle kunna påverka resultaten om fristående skolor i större utsträckning anställer lärare med lägre sjukskrivningsrisk (t.ex. yngre lärare). Liksom i förskolan finner vi dock inget signifikant samband mellan privatiseringar och sjukskrivningar och punkttestimaten är dessutom små (se Tabell 8).

Tabell 8 Effekter på sjukskrivningar av ökad privat produktion i skolan

Utfallsvariabel:	Sjukskriven > 28 dagar	Antal dagar med sjukfrånvaro	Långtids-sjukskriven
Andel friskoleelever	0,008 (0,009)	0,203 (2,730)	0,004 (0,009)
Observationer	3 080 387	3 080 387	3 069 952
Förklaringsgrad	0,03	0,03	0,03

Not: se Tabell 7.

4.4 Hemtjänsten

Fram till slutet av 1980-talet var det ovanligt med äldreomsorg i privat regi. Sedan dess har andelen ökat, framförallt när det gäller boende i särskilda boendeformer för äldre och handikappade. 1999 organiserades 6 procent av hemtjänsten och 9 procent av de särskilda boendena i enskild regi. Det var främst de vinstsyftande företagen som ökade sin marknadsandel, även om en mindre ökning även märktes bland icke vinstsyftande aktörer (Trydegård 2001).

Privatiseringarna inom äldreomsorgen har främst skett genom att kommuner överlåter verksamheter till privata företag genom entreprenader. Parallellt med denna utveckling har vissa kommuner infört olika former av valfrihetssystem inom äldreomsorgen. 2008 infördes Lagen (2008:962) om valfrihetssystem. Lagen sätter upp regler för vad som ska gälla då en kommun eller ett landsting överlåter valet av utförare till brukaren eller patienten när det gäller till exempel hemtjänst och hälso- och sjukvård. Valfrihetssystemen innebär i allmänhet att kommunen ackrediterar eller upphandlar enskilda utförare och ger brukarna möjlighet att med en check eller liknande köpa sig tjänster från

någon av dessa aktörer. Till skillnad från entreprenader är inte någon utförare garanterad att få kunder under ett valfrihetssystem.

Vår analys omfattar endast personal inom hemtjänsten. Detta beror på att vissa av dem som arbetar i särskilda boenden tillhör yrkeskoden för slutenvård istället för koden för särskilda boenden, vilket gör det svårt att uppskatta antalet anställda i denna sektor. Detta problem är dessutom vanligare för dem som arbetar inom den privata sektorn, vilket gör att analysen riskerar att snedvridas.

4.4.1 Resultat

Tabell 9 redovisar effekterna av ökad privat produktion på sysselsättningen. Vi använder samma metod som i förskolan och skolan, och mäter förekomsten av privata alternativ med hjälp av andelen hjälptimmar som utförts i kommunen i privat regi.

Av resultaten framgår att det finns positiva sysselsättningseffekter av ökad produktion i privat regi, vilket ses både som en ökning av antalet individer som arbetar inom hemtjänsten och som en ökning av antalet timmar. För vissa grupper är effekten på antalet sysselsatta timmar är större än effekten på antalet sysselsatta individer. Detta gäller främst för kvinnor och äldre samt för individer med relevant utbildning och det tyder på att graden av deltidarbete har minskat i dessa grupper då de sysselsatta individerna nu får dela på fler timmar. För andra grupper, t.ex. de unga arbetstagarna ses dock omvända tendenser, vilket tyder på att privatiseringseffekten för denna grupp framförallt har lett till mer deltidarbete.¹³

Tabell 9 Sysselsättningseffekter av ökad privat produktion inom hemtjänsten

Utfallsvariabel::	log(sysselsatta)	log(arbetade timmar)
Andel timmar i privat regi	0,674*** (3,815)	0,594*** (0,183)
Observationer	1 539	1 539
Förklaringsgrad	0,964	0,962

Not: Modellen är skattad på kommunnivå. De kommunvariabler som ingår i modellen är medianinkomst, andel universitetsutbildade, invandrade och kvinnor, antal pensionärer samt om kommunen har högerstyre. För att fånga upp nationella trender i sysselsättningen inkluderas gemensamma tidseffekter. Samtliga estimat är viktade med kommunstorleken.

När det gäller sambandet mellan privatiseringar och löner kan man konstatera att lönerna har ökat relativt sett bland de offentliganställda i kommuner med

¹³ För estimaten på gruppnivå, se Hanspers och Hensvik 2011.

hög privatiseringsgrad (Tabell 10). Effekten kan dock anses vara relativt liten: en ökning i den privatproducerade andelen med 10 procentenheter medför en ökning av lönerna med 0,6 procent (ca 100 kronor). Bland de privatanställda är löneeffekterna av högre konkurrens istället negativa, och nettoeffekten bland samtliga anställda i branschen är noll. Skillnaden mellan offentlig- och privatanställda är konsistent med att de kommunala arbetsgivarna agerar som monopsonister i lönesättningen under lågt konkurrenstryck, vilket medför löneökningar då konkurrensen ökar. Det ska dock poängteras att denna slutsats inte kan dras med säkerhet då samma effekter skulle kunna uppstå om de arbetstagare som går från offentlig till privat sektor systematiskt är de med lägre löner.

Andelen sjukskrivna inom hemtjänsten är betydligt högre än för de flesta andra yrkesgrupper, den ligger mellan 15 och 25 procent under den studerade perioden. Precis som i de andra studerade branscherna är sjukfrånvaron högre bland de offentliganställda och skillnaderna mellan grupperna har ökat över tiden. Långtidssjukskrivningarna uppvisar ett liknande mönster som sjukskrivningar generellt – de offentliganställda är oftare långtidssjukskrivna och skillnaderna tenderar att öka med tiden.

Resultaten från vår analys tyder dock på att ökad konkurrens från privata aktörer har en negativ effekt på sjukfrånvaron. En ökning av privatiseringsgraden med 10 procent ger 0,3 procentenheter lägre sjukfrånvaro. Detta motsvarar en minskning av sjukskrivningar och långtidssjukskrivningar med 1,5 respektive 2 procent. Motsvarande effekt för antalet sjukskrivningsdagar är knappt en dag, vilket är synonymt med en minskning med 2 procent. Vi ser också att effekten ser ut att drivas av att de offentliganställda minskat sina sjukskrivningar. När de gäller de privatanställda är de skattade effekterna små och inte statistiskt signifikanta.

Till skillnad från i förskolan och skolan ser ökad privat produktion alltså ut att kunna påverka sjukskrivningarna inom äldreomsorgen, trots att det i alla dessa sektorer är samma mekanismer som är aktuella. Det som skiljer äldreomsorgen från skolan, och i viss mån förskolan, är att sjuktalen är betydligt högre i denna sektor. Tidigare studier har även visat att arbetsmiljön är sämre och belastningen för de anställda högre än inom andra sektorer (se t.ex. SCB, 2004 Bäckman 2001). Detta skulle kunna innebära att effektiviseringarna inneburit att arbetsvillkoren faktiskt förbättrats.

Minskningarna i sjukfrånvaro är koncentrerade till kvinnor och till arbetstagare med utbildning inom yrket (Hanspers och Hensvik 2011). Att det är de

utbildade som står för reduktionen är i linje med resultaten för förskola, men skiljer sig från resultatet när det gäller skolan. Det är svårt att uttala sig om vad detta mönster beror på, men även här kan förklaringen vara kopplad till att arbetsmiljön tycks vara mer utsatt inom förskola och äldreomsorg än inom skolan. En annan möjlighet är att skolorna i högre grad konkurrerat om utbildad personal via lönen än via förbättrad arbetsmiljö eftersom det bara är inom skolan vi finner positiva löneeffekter.

Tabell 10 Effekten av privatiseringar på löner och sjukfrånvaro

Utfallsvariabel: log(månadslön)			
Urval:	Alla	Offentlig sektor	Privat sektor
Andel hjälptimmar i privat regi	0,010 (0,043)	0,062*** (0,023)	-0,045 (0,039)
Antal observationer	294 100	244 704	49 396
Förklaringsgrad	0,311	0,345	0,281

Utfallsvariabel: Sjukfrånvaro > 28 dagar			
Urval:	Alla	Offentlig sektor	Privat sektor
Andel hjälptimmar i privat regi	-0,032*** (0,011)	-0,043** (0,019)	-0,001 (0,011)
Antal observationer	444 105	342 391	101 714
Förklaringsgrad	0,04	0,04	0,04

Not: Modellen är skattad på individnivå. Varje estimat i tabellen redovisar skattningar från en separat regression. Modellen inkluderar individens kön, ålder, ålder² samt en dummy för om individen har relevant utbildning eller inte, gemensamma tidseffekter, kommunfixa effekter samt ett antal kommunspecifika variabler (kommunstorlek, antalet äldre i kommunen, genomsnittlig inkomst och ålder i kommunen, andel utlandsfödda samt politiskt styre). Estimaten i privat sektor är viktade med urvalssannolikheterna. *** indikerar signifikans på 1 % signifikansnivå och ** på 5 % signifikansnivå.

4.5 Personalliggare

Den 1 januari 2007 infördes lagen om särskild skattekontroll i vissa branscher (2006:575). Lagen innebär att krav infördes om att föra närvaroliggare över samtliga anställda på arbetsstället i syfte att minska möjligheterna för företag att undanhålla intäkter från beskattning. De branscher som omfattas av lagen om personalliggare är restauranger och frisörer, men det pågår diskussioner om att utöka lagen till att omfatta bland annat tvätterier, byggföretag och taxi-verksamhet. Gemensamt för de flesta av dessa branscher är att de hanterar stora mängder kontanter, vilket medför en ökad risk för fusk (Prop 2005/06: 169).

Genom att i lagen tvinga företagen att föra ett register över de anställda som befinner sig på arbetsplatsen kan förekomsten av svart arbetskraft antas

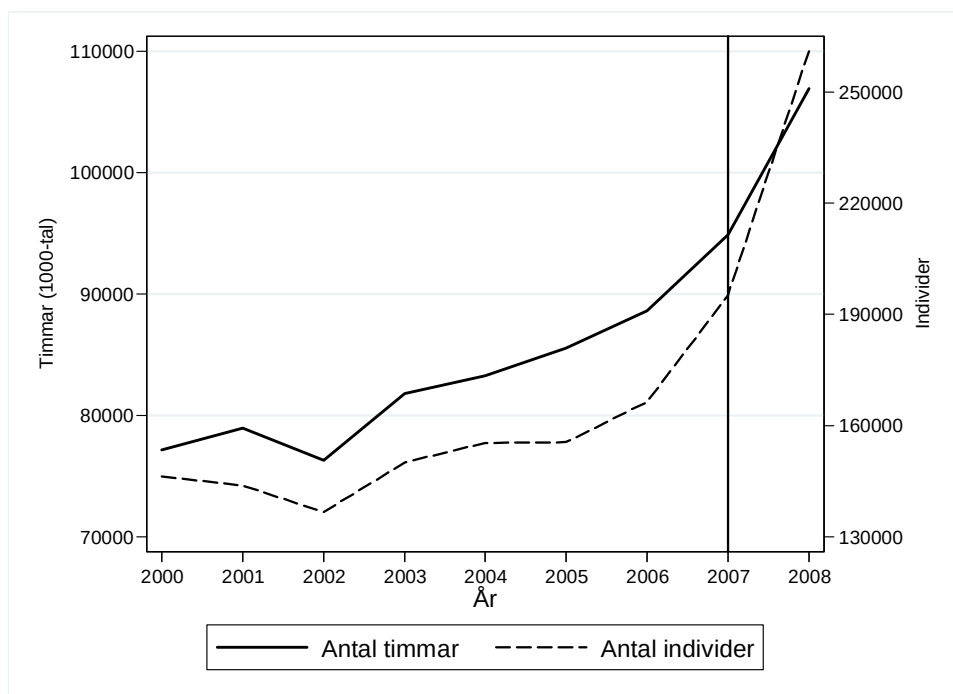
minska. Kravet kompletteras med att Skatteverket kan göra oannonserade kontrollbesök på arbetsplatserna för att kontrollera om fusk förekommer. Eftersom kostnaderna för företag att anställa svart arbetskraft ökar, kan lagen om personalliggare antas främja en mer rättvis konkurrens mellan arbetstagare och arbetsgivare. Man kan därmed förvänta sig en mekanisk effekt av att "svarta" jobb blir "vita" men sysselsättningen kan även påverkas av ett ökat eller minskat konkurrenstryck genom att antalet aktörer i branschen förändras. Samtidigt ökar systemet administrationen för företagen, vilket i sig kan ses som en kostnad för att anställa som kan tendera att minska efterfrågan på arbetskraft.

I Personalliggarutredningen (Ds 2009:43) gjordes en effektutvärdering av införandet av personalliggare på sysselsättningen inom restaurang- och frisörbranschen. Man kom fram till att lagen medförde betydande positiva effekter på den sysselsättningen. De redovisade lönerna i restaurangbranschen ökade under perioden 2007–2008 med mellan 1 och 1,5 miljarder kronor vilket motsvarar mellan 4 000 och 6 000 årsarbetskrafter. Däremot gjordes ingen djupare analys med avseende på effekterna för olika grupper av arbetstagare. I den här bilagan ges en kompletterande bild av effekterna av personalliggarnas införande med en större fokus på vilka grupper av arbetstagare som gynnats av regeländringen.

4.5.1 Resultat

Figur 5 beskriver utvecklingen av sysselsättningen under perioden 2000–2008. Vi ser en svag positiv trend i antalet sysselsatta i restaurangbranschen fram till 2006. Därefter ökade antalet sysselsatta kraftigt, framförallt genom en ökning i antalet individer som sysselsätts i branschen.

Figur 5 Sysselsättningen inom restaurang 2000–2008

Källa: IFAU-databasens uppgifter från Strukturlönestatistiken

Eftersom införandet av personalliggarna skedde 2007 mäts effekterna genom en jämförelse av skillnaden i sysselsättning och löner precis före (2006) och precis efter (2008) införandet med skillnaden i dessa utfall i närliggande branscher. Restauranger inom hotellverksamhet omfattas inte av lagen om personalliggare och denna bransch utgör därför en lämplig jämförelsegrupp. Liksom för taxibranschen jämför vi också med tjänstesektorn som helhet. En jämförelse av sammansättningen i restaurangbranschen med sammansättningen i de två kontrollgrupperna innan införandet av lagen om personalliggare visar som väntat att de sysselsatta inom restaurangbranschen är mer lik de sysselsatta inom hotellbranschen än övriga tjänstesektorn i termer av ålderstruktur och utbildningsnivå. Restaurangbranschen anställer dock färre kvinnor och fler utlandsfödda än kontrollgrupperna.

I linje med Personalliggarutredningen finner vår analys att sysselsättningen ökade i restaurangbranschen som en följd av lagen om personalliggare (se Tabell 11). Vi finner positiva punktestimat vid jämförelse med båda kontrollgrupperna, men effekten är endast statistiskt signifikant då hotellbranschen

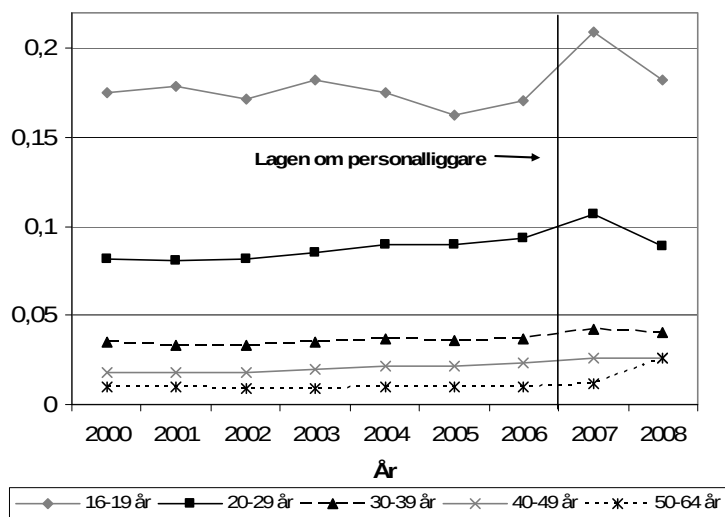
används som kontrollgrupp. De genomsnittliga effekterna döljer dock stor variation i sysselsättningseffekterna mellan olika grupper av arbetstagare. Figur 6 och Figur 7 beskriver utvecklingen av antalet sysselsatta för olika grupper inom restaurangbranschen jämfört med tjänstesektorn som helhet. Vi ser att den relativa sysselsättningen främst har ökat i de två yngsta åldersintervallen (16–19 år och 20–29 år) samt bland dem som är över 50 år. I samtliga grupper har sysselsättningen ökat i jämförelse med hela tjänstesektorn. Den största ökningen har dock skett bland individer med låg utbildning samt bland dem med utländsk bakgrund.

Tabell 11 Effekter på sysselsättning och löner inom restaurangbranschen

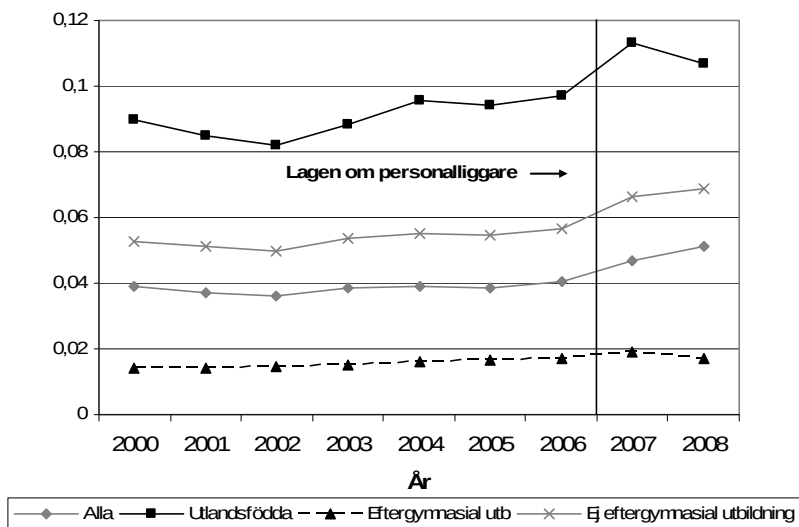
Utfallsvariabel: log(Antal sysselsatta individer)		
Kontrollgrupp:	Tjänstesektorn	Hotell
Personalliggare	0,187 (0,056)	0,145** (0,010)
Observationer	6	6
Utfallsvariabel: log(Antal sysselsatta heltidsekvivalenta timmar)		
Kontrollgrupp	Tjänstesektorn	Hotell
Personalliggare	0,070 (0,025)	0,042* (0,005)
Observationer	6	6
Utfallsvariabel: log(Månadslön)		
Kontrollgrupp	Tjänstesektorn	Hotell
Personalliggare	-0,006*** (0,002)	-0,023*** (0,003)
Observationer	5 892 218	92 839

Not: Sysselsättningseffekterna i de två övre delarna av tabellen är skattad på branschnivå. För att fånga upp nationella trender i sysselsättningen, t.ex. konjunkturella förändringar inkluderas indikatorvariabler för att fånga gemensamma tidseffekter. Löneeffekterna är skattade på individnivå. Här ingår kontrollvariablerna ålder, kön, utbildning och utrikes född. I modellen ingår även kommunfixa effekter. *** indikerar signifikans på 1 % signifikansnivå och ** indikerar signifikans på 5 % signifikansnivå. Standardfelen är korregerade för heteroskedasticitet.

Figur 6 Sysselsättningen i restaurangbranschen jämfört med övriga tjänstesektorn uppdelat per åldersgrupp

Figur 7 Sysselsättningen i restaurangbranschen jämfört med övriga tjänstesektorn uppdelat per demografisk grupp

Den nedre delen av Tabell 11 visar att lönerna har minskat i restaurangbranschen jämfört med kontrollgrupperna efter införandet av personalliggare. Detta kan delvis bero på att kravet på redovisad arbetskraft medförde ökade kostnader för företagen, men också på att det oredovisade arbetet framförallt omfattade de arbetstagare med lägst löner i branschen. Om effekterna skattas separat för olika grupper (Hanspers och Hensvik 2011) framgår att de är ojämnt fördelade över arbetskraften. Störst negativa effekter finns inom gruppen utlandsfödda och högutbildade.

5 Avslutning

I den här rapporten har vi studerat sambandet mellan konkurrensutsättning och tre arbetsmarknadsutfall: sysselsättning, löner och sjukfrånvaro.

Inledningsvis konstaterades att sambanden kan se olika ut beroende på vilken marknad som studeras. När det gäller avregleringar på privata marknader förmodas ökad konkurrens leda till ökad sysselsättning och lägre löner, medan den ökade konkurrensen som privatiseringar av offentlig verksamhet medför förväntas innebära ökad sysselsättning samt högre löner. Det teoretiska sambandet mellan konkurrens och sjukskrivningar är inte entydigt. Sannolikt borde effekten innebära ökade sjukskrivningar inom den privata sektorn då de potentiellt negativa löneeffekterna gör dessa mindre kostsamma för individen samtidigt som ökad konkurrens kan förväntas innebära sämre arbetsmiljö. Inom offentligt finansierade verksamheter förväntas istället positiva löneeffekter, vilket gör sambandets riktning oklar.

Analysen av de fem delmarknader som studerats visar att sysselsättningen stigit inom alla branscherna i takt med ökad konkurrens. Detta har främst skett genom ett större antal sysselsatta individer, men inom de flesta områdena har även antalet arbetade timmar ökat. Ökningen gäller särskilt grupper med en svagare ställning på arbetsmarknaden. Exempelvis så tycks avregleringen av taxibranschen ha lett till högre sysselsättning bland personer födda utanför Sverige samt bland äldre, och inom välfärdstjänstesektorn har privatiseringen medfört en ökning av antalet män och yngre inom förskolan och hemtjänsten och män och utlandsfödda inom skolan. Även efter införandet av personalliggare i restaurangbranschen har sysselsättningen ökat, främst bland unga, äldre samt lågutbildade och utlandsfödda individer. Detta beror troligtvis på att oredovisad arbetskraft har överförs till den redovisade sektorn, vilket tyder på att dessa grupper varit överrepresenterade bland den oredovisade arbetskraften.

Löneeffekterna följer i stort sett de förväntade på respektive delmarknad. Vi finner att avregleringen inom taxibranschen har inneburit minskade löner. Detta kan förklaras av att det blivit svårare för taxibolagen att föra över (löne-) kostnadsökningar på konsumenterna. De minskade lönerna kan vara en bidragande förklaring till att sysselsättningen inom branschen ökat.

Inom de offentligt finansierade tjänsterna finner vi att lönerna antingen ökat (skolan) eller varit opåverkade (förskola och äldreomsorg). Att lönerna har ökat inom skolan ger visst stöd för att de kommunala arbetsgivarna agerat som monopsonister inom denna bransch, d.v.s. att de har använt sin dominerande ställning som enda arbetsgivare till att hålla nere lönerna. I takt med ökad konkurrens om arbetskraften, har lönerna pressats upp i de berörda regionerna. Något som stöder denna bild är att löneökningen främst ses hos arbetstagare som är fortsatt anställda i den offentliga sektorn. Det ska dock poängteras att vi inte kan särskilja effekterna av ett ökat inslag av privat ägande eller av ökad konkurrens i denna rapport. Därmed kan vi inte fastslå hur öknings i konkurrensen offentliga aktörer emellan påverkar arbetsmarknaden.

När det gäller sambandet mellan sjukskrivningar och konkurrens finner vi inga effekter inom förskolan och skolan, med undantag för utbildade förskolelärare där konkurrensen från privata förskolor tycks ha medfört färre sjukskrivningar. Inom äldreomsorgen ser vi en generell minskning av antalet sjukskrivningar när konkurrensen ökat.

Sjukskrivningar är betydligt vanligare bland offentliganställda än bland privatanställda inom förskola, skola och äldreomsorg, men detta kan bero på att arbetstagare med lägre risk för sjukskrivningar i högre grad söker sig till privata arbetsgivare. Effekterna av ökad privatisering på sjuktalen verkar istället framförallt bero på att sjuktalen bland offentliga arbetsgivare minskar när de utsätts för konkurrens från privata aktörer eftersom det är bland de offentligt anställda som minskningen ägt rum.

Det bör noteras att sambanden mellan konkurrens och de arbetsmarknadsutfall som studeras här är komplexa. Det är därför svårt att exakt uttala sig om interaktionen mellan effekterna. I och med att sysselsättningen förändrats kan arbetskraftens sammansättning ha förändrats, vilket i sin tur kan ha påverkat utfallen av övriga variabler. Exempelvis så kan ett inträde av personal med annorlunda egenskaper bidra till att förklara förändringar i exempelvis lönen eller sjukskrivningsmönster. För att kunna svara mer precist på hur orsaksambanden ser ut behövs ytterligare forskning.

Sammantaget tyder resultaten dock på att regleringar och marknads-koncentration innebär att färre individer sysselsätts än under mer marknads-mässiga förhållanden. Att marknader öppnas upp för nya aktörer kan på privatfinansierade marknader resultera i att lönerna anpassar sig till att motsvara kostnaden för att producera en tjänst istället för att till viss del finansieras av vinster orsakade av aktörernas monopolställning. Detta kan innebära att sysselsättningen ökar i och med att arbetskraften blir billigare för aktörerna och efterfrågan på aktörernas tjänster ökar. Inom taxibranschen ser vi att lönerna sänkts och att sysselsättningen ökar, vilket talar för att avregleringarna inneburit en anpassning till en mer effektivt fungerande arbetsmarknad.

Inom välfärdstjänstesektorn är det inte lika tydligt vad man kan förvänta sig vad gäller sysselsättningen då verksamheten styrs av fler ändamål än vinst-maximering. Offentliga arbetsgivare har dock incitament att hålla nere kostnaderna, och därmed sysselsättning och löner. Vi kan också konstatera att ökad konkurrens från privata aktörer har påverkat sysselsättningen i positiv riktning. Konkurrenten skulle också kunna tänkas ha medfört en ökad arbetsbelastning för de anställda för att motivera de ökade lönekostnaderna, vilket i sig skulle kunna få konsekvenser i form av ökade sjukskrivningar. Analysen ger dock inte något stöd åt en sådan hypotes. Det är endast inom skolan som lönerna har stigit, men det tycks inte ha skett några förändringar i sjukfrånvaron inom just denna sektor. Inom äldreomsorgen saknas istället löneeffekter medan vi ser ett negativt samband mellan konkurrens och sjukskrivningar. Detta samband observeras även bland förskollärare. En tänkbar förklaring skulle kunna vara att aktörerna valt att inte konkurrera om arbetskraften genom höjda löner, utan istället prioriterat att förbättra arbetsvillkoren som en konkurrensfördel.

Under 1990-talet kom många avregleringar till stånd – förutom taxi-branschen avreglerades t.ex. kollektivtrafiken, inrikesflyget och postmarknaden och en rad statliga monopol såldes. Detta är en process som fortfarande pågår – nyligen avreglerades till exempel det statliga apoteksmonopolet. Under 1990-talet påbörjades också privatiseringen av produktionen av välfärdstjänster. I synnerhet sedan lagen om valfrihetssystem (LOV 2008:962) infördes har antalet kommuner som infört olika typer av valfrihetssystem när det gäller exempelvis hemtjänst ökat markant. Reformen som dessa kan få stor betydelse för konkurrensen och därmed också förmodligen för arbetsmarknaden. Ett ökat inslag av konsumentval skulle t.ex. kunna innebära att konkurrensen om arbetskraften får ökat genomslag på löner och/eller anställningsvillkor, via ökad efterfrågan på den arbetskraft som attraherar konsumenter. En parallell

kan göras till Hensvik (2010) som visar att konkurrensen om lärare från nya friskolor framförallt lett till ökade löner hos lärare med goda kognitiva förmågor.

Att ytterligare avregleringar mycket väl kan få konsekvenser för sysselsättning och löner inom de berörda sektorerna är tydligt. Vid en utveckling där i princip samtliga marknader avregleras är det dock mer oklart hur sysselsättningen i enskilda branscher påverkas. När man observerar att lönerna ändras på en delmarknad bör man komma ihåg att det är den relativa lönen som ändrats. Om lönerna för alla yrkesgrupper ändras är det därmed inte lika tydligt hur totaleffekterna kommer att se ut. Genom att bidra till en lönebildning där lönen i högre grad motsvarar individernas produktivitet kan man dock förvänta sig att högre konkurrens i sig både kan leda till en minskning av jämviktsarbetslösheten samt medföra en mer effektiv allokering av arbetskraften på arbetsmarknaden.

I den här rapporten har vi fokuserat på hur ökad privatisering och konkurrens påverkar utfallen på arbetsmarknaden. Man bör dock ha i åtanke att detta endast utgör ett delområde bland många som kan tänkas påverkas vid privatiseringar eller ökad konkurrens. Andra områden som vi inte har undersökt, men som kan tänkas påverkas är kostnaderna, kvalitén och effektiviteten. Det är därför omöjligt att utifrån denna rapport uttala sig om de totala vinsterna eller förlusterna vid konkurrensutsättning.

Referenser

- Becker, G. (1957) *The Economics of Discrimination*, (2 uppl.), Chicago University press, Chicago.
- Boal, W. och M. R. Ransom (1997) "Monospony in the Labor Market", *Journal of Economic Literature*, Vol. 35, No 1, s. 86-112.
- Bäckman, O. (2001) "Med välfärdsstaten som arbetsgivare – arbetsmiljön och dess konsekvenser inom välfärdstjänsteområdet på 1990-talet", i Szebehely, M. (red) *Välfärdens finansiering och fördelning* SOU 2001:57.
- Ds 2009:43, *Närvaroliggare och kontrollbesök*, Finansdepartementet, Stockholm.
- Grossman, M. (1972), "On the Concept of Health Capital and the Demand for Health", *Journal of Political Economy*, Vol. 80 Nr 2, s. 223–255.
- Hanspers, K. och L. Hensvik (2011), "Konkurrens och Sysselsättning – En Empirisk Studie av Fem Marknader", i *Att skapa arbeten – löner, anställningsskydd och konkurrens*, Bilaga 5-7 till *Långtidsutredningen 2011*, SOU 2010:93, Finansdepartementet, Stockholm.
- Hensvik, L. (2010) "Competition, wages and teacher sorting: four lessons from a voucher reform", IFAU Working Paper 2010:8.
- Heyman, F., H. Svaleryd och J. Vlachos (2008) "Competition, Takeovers and Gender Discrimination", IFN Working Paper 734.
- Holmlund B (2003) "The Rise and Fall of Swedish Unemployment", Working Paper 2003:13, Department of Economics, Uppsala University.
- Jordahl, H (2008) "Privat produktion av offentligt finansierade tjänster", *Ekonomisk debatt*, Nr 3 s. 46-58.
- Konkurrensverkets rapportserie 2008:5 *Åtgärder för bättre konkurrens*.
- Nordström Skans, O (2005) "Produktmarknadskonkurrens och jämviktsarbetslöshet", bilaga till Regelutredningen.
- Ohlson, M. (2008) "Essays on Immigrants and Institutional Change in Sweden", Växjö University Press, Växjö.
- Oreland, C. (2010) "Övergång till privat drift inom offentlig sektor – Högre lön för den anställde", *Ekonomisk debatt*, Nr 5, s. 61-74.

- SCB (2004). "Sjukfrånvaro och ohälsa i Sverige - en belysning utifrån SCB:s statistik", Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken 2004:3, Örebro, Statistiska Centralbyrån. SOU 1999:60, *Kundvänligare taxi*.
- SOU 2001:52, *Välfärdstjänster i omvandling*, Fritzes, Stockholm.
- SOU 2001:54, *Ofärd i välfärden*, Fritzes, Stockholm.
- SOU 2005:4, *Liberalisering, regler och marknader*, Fritzes, Stockholm.
- Svenska Kommunalarbetsareförbundet (2002), "Solidaritet och valfrihet i välfärden", Rapport antagen av förbundsmötet 2002.
- Svenskt Näringsliv och VIAM (2002), "Hur nöjda är sjuksköterskorna", Svenskt Näringsliv och VIAM, Stockholm.
- Trydegård, G. (2001), "Välfärdstjänster till salu – privatisering och alternativa driftsformer under 1990-talet" i SOU 2001:52 *Välfärdstjänster i omvandling*, Stockholm
- Utbildningsdepartementet, 2006. *Förskolan i politiken – om intentioner och beslut bakom den svenska förskolans framväxt.*, Utbildningsdepartementet, Stockholm.

IFAU:s publikationsserier – senast utgivna

Rapporter

- 2011:1** Hall Caroline och Linus Liljeberg "En jobbgaranti för ungdomar? Om Arbetsförmedlingens ungdomsinsatser"
- 2011:2** Angelov Nikolay, Per Johansson, Erika Lindahl och Elly-Ann Lindström "Kvinnors och mäns sjukskrivningar"
- 2011:3** Eliason Marcus "Undersköterskor och sjukvårdsbiträden i kristider: inkomst- och sysselsättningseffekter av friställningar inom den offentliga sektorn under 1990-talet"
- 2011:4** Brandén Maria och Sara Ström "För vems skull flyttar par? Kön, karriärmöjligheter och pars regionala rörlighet i Sverige"
- 2011:5** Sjögren Anna och Helena Svaleryd "Nitlott i barndomen – familjebakgrund, hälsa, utbildning och socialbidragstagande bland unga vuxna"
- 2011:6** Mörk Eva "Från försörjningsstöd till arbete – Hur kan vägen underlättas?"
- 2011:7** Forslund Anders och Johan Vikström "Arbetsmarknadspolitiken effekter på sysselsättning och arbetslöshet – en översikt"
- 2011:8** Eliason Marcus, Petter Lundborg och Johan Vikström "Massuppsägningar, arbetslöshet och sjuklighet"
- 2011:9** Lundin Daniela och Martin Lundin "Arbetsförmedlingens service och arbetsmetoder: om processtyrning i en målstyrd myndighet"
- 2011:10** Lagerström Jonas "Vilken betydelse har arbetsförmedlare för arbetslösas framtida sysselsättning och arbetsinkomst?"
- 2011:11** Lundborg Petter, Martin Nilsson och Johan Vikström "Hur påverkar socio-ekonomisk status och ålder arbetsmarknadseffekterna av olika hälso-problem?"
- 2011:12** Hanspers Kajsa och Lena Hensvik "Konkurrens och sysselsättning – en empirisk studie av fem marknader"

Working papers

- 2011:1** Eliason Marcus "Assistant and auxiliary nurses in crisis times: earnings and employment following public sector job loss in the 1990s"
- 2011:2** Forslund Anders, Peter Fredriksson och Johan Vikström "What active labor market policy works in a recession?"
- 2011:3** Brandén Maria och Sara Ström "For whose sake do couples relocate? Gender, career opportunities and couples' internal migration in Sweden"

- 2011:4** Bergemann Annette, Marco Caliendo, Gerard J. van den Berg och Klaus F. Zimmermann "The threat effect of participation in active labor market programs on job search behavior of migrants in Germany"
- 2011:5** van den Berg Gerard J., Petter Lundborg, Paul Nystedt och Dan-Olof Rooth "Critical periods during childhood and adolescence: a study of adult height among immigrant siblings"
- 2011:6** Ridder Geert och Johan Vikström "Bounds on treatment effects on transitions"
- 2011:7** Vikström Johan, Michael Rosholm och Michael Svarer "The relative efficiency of active labour market policies: evidence from a social experiment and non-parametric methods"
- 2011:8** Carlsson Mikael och Oskar Nordström Skans "Evaluating microfoundations for aggregate price rigidities: evidence from matched firm-level data on product prices and unit labor cost"
- 2011:9** Carlsson Mikael, Julián Messina och Oskar Nordström Skans "Wage adjustment and productivity shocks"
- 2011:10** Lagerström Jonas "How important are caseworkers – and why? New evidence from Swedish employment offices"
- 2011:11** Lundborg Petter, Martin Nilsson och Johan Vikström "Socioeconomic heterogeneity in the effect of health shocks on earnings: evidence from population-wide data on Swedish workers"

Dissertation series

- 2010:1** Johansson Elly-Ann "Essays on schooling, gender, and parental leave"
- 2010:2** Hall Caroline "Empirical essays on education and social insurance policies"
- 2011:1** Hensvik Lena "The effects of markets, managers and peers on worker outcomes"